

IV.mezinárodní symposium o zachování a obnově historických zahrad

" Historické zahrady v současnosti "

16. - 20. září 1977

Kroměříž - Praha

Československá socialistická republika

Prof.Ing.BOHDAN WAGNER , CSc

ČSSR

" Možnosti využití historických zahrad
v rozvinuté socialistické společnosti "

Československá socialistická republika je bohatá na historické památky všeho druhu, tudíž i zámecké objekty z různých historických období, s hodnotnými zahradními dispozicemi-zámeckými zahradami.

1. Vymezení pojmu "historická zahrada".

V architektonické nomenklatuře jsou používány různé pojmy, více nebo méně výstižně, charakterizující vlastní problematiku. Pod pojmem historická zahrada jsou chápány spíše oplocené pravidelné zahrady renezanční, barokní, empírové, klasicistní, případně rokokové, kdežto historický park vyjadřuje spíše představu větších přírodních celků, sice také většinou oplocených, ale kde plot pro velkou plošnou rozlohu nepůsobí sevřeným dojmem.

Stejně tak je spojován pojem historická zahrada jen s plochami u jiných historických objektů, ponejvíce zámeckých i když v podstatě je každý vzrostlý park nebo zahrada a tudíž i mimo zámecké objekty, ve skutečnosti historický, neboť svého vrcholného kompozičního i biologického účinku dosáhnou až za mnoho desetiletí-časové rozpětí reprezentuje několik generací.

Přes složitost naznačené problematiky se budu nadále zabývat, problematikou zahradních ploch u historických zámeckých objektů - historickými zahradami.

2. Historické zahrady z hlediska celospolečenského zájmu.

Celospolečenská hodnota historického odkazu je nespočítatelná, v kulturním fondu národa představuje nevyčerpatelnou studnici studia, poznání způsobu života predešlých společenských formací, jako důsledek společenského pohybu a konfliktů antagonistických sil k jejich jednotlivému vzestupu, vrcholu a zániku, aby se současnost a hlavně budoucnost mohla vystríhat jejich negativních jevů.

Při studiu historických zahrad nás proto musí daleko více zajímat společenské vztahy utvářející klima historického údobí vzniku slohu nebo stylu, podmínek rozhodujících o vlastním obsahu jejich produktu v našem případě historických zahrad. Forma je jen důsledkem potřeb diktovaných společenskými vztahy. Forma je produkt schopností tvůrce historických zahrad, umělecky ztvárnit funkci pro určitou fázi společenského vývoje. Tak např. Andre L. Nôtre umělecky vyřešil soustavu přeměn jejichž začátkem a koncem byly architektonická nebo umělecká díla, funkčně nepotřebnou meziplochu vysázel lesem. Teprve později potřeba intimních ploch jej donutila vkládat do těchto lesíků, sekundární program, nezávislý na celkové koncepci parku- vznikly tak "bosquety" s vlastní kompozicí půdorysu i prostoru. Podobně ke konci vlády Ludvíka XIV. ~~př~~ teď přísného mravokárce, utíkala šlechtická mládež ode dvorů a budovala si menší vily v lesích, kde holdovala svému způsobu života. Postupně se vyvinuly rokokové objekty, ve svém dekoru odpovídající jejich proporcím. Poněvadž však byla tato společnost zhýčkána záplavou barev barokní nebo francouzské klasicistní zahrady- rozlil se rokokový ornament po celé ploše zahrady nebo jejího parteru. Takových typických příkladů bych mohl citovat mnoho.

Abychom se z historie mohli skutečně poučit, musíme její produkty posuzovat a chápat v podmínkách jejich vzniku a vývoje. Tak na př. mnohokrát velebené, obdivované, ale také proklínané a odsuzované versaillské zahrady nevznikly proto, že si takovou největší zahradu Král Slunce přál, ale jejich proporce vycházejí z potřeb absolutistického vládce feudální doby, kterou běh dějin Ludvíku XIV. umožnil. Šíře cesty byla diktována houfem dvořanů s dámami v ~~hmámmmmmmmm~~ širokých sukních a návazně na ně pak ^{byl kompozice} ~~ostatní~~ prostor včetně vodních kanálů. Zde se dvůr předváděl a tím plnil své společenské poslání. Nepřekvapí nás potom, že potřeba tisíce komnat nebyla předdimenzována. Sociálním vývojem se však tyto objekty a parky stávaly archaickými, až zanikaly nebo se udržovaly jen z piety jako symbol ztracené moci. I v přírodně krajinářském parku můžeme analyzovat přímý vztah funkce ke kompozici. Začátky anglického slohu jsou v proporcích ještě silně poplatné baroku. Pozdější sentimentální období přináší programové rozdrobení prostoru a střevovité vedení cest silně zastíněnými až temnými partiemi k ~~pocitu~~ ^{cílení} pocitu osobní svobody v samotě.

Toto vše a ještě mnoho jiných faktorů historických zahrad musíme studovat a pochopit, abychom mohli správně stanovit možnosti jejich dalšího využití.

Využití historických zahrad je z celospolečenského hlediska velmi komplikované, neboť různé složky společnosti se na tyto možnosti dívají ponejvíce ze svého úzkého, místního nebo resortního hlediska a názory se mnohdy až diametrálně různí. Využívání historických zahrad nesmí být živelné nebo jen momentální, ale program je nutno stanovit na základě hlubokých a exaktních historických, politických a so ciologických analýz.

Vyjímečnost a složitost problematiky vyplývá z vlastního charakteru zahrad. Zatím co stavební objekt - hrad, zámek a pod. obvykle reprezentuje jedno historické období a pokud nebyla provedena přestavba se jeho charakter po staletí nemění, může jen chátrat až ve zříceninou. Zahrada je však živý organismus, který se neustále vyvíjel a dále vyvíjí, dosahuje svého kompozičního vrcholu až za mnoho desítek let, ale po celou dobu je jeho hodnota a i existence závislá na pečlivé a biologicky i kompozičně náročné údržbě. Není tudíž zahrada produktem jednoho historického období, ale po celou dobu podléhala módním změnám a proto je málokdy byla slohově čistá. Teprve až v období tzv. historismu, hlavně v druhé polovině XIX. století, jako reminiscence na dávno zašlé doby, byly zakládány nebo rekonstruovány zahrady v určitém a časově krátce limitovaném slohovém období, jako tomu bylo např. v Lednici, Hluboké a i jinde.

Koncem XIX. století pak se šlechta přizpůsobovala kapitalistické výrobě a stavěla na svých panstvích průmyslové objekty jako cukrovary, lihovary, pily, pivovary ale i mlékarny a jiné na zpracování vlastních produktů zemědělské výroby. Tak se feudál měnil postupně v průmyslníka, který nemá čas vést starý způsob života, pak se stává jen objektem výročních a sezonních událostí, ztrácí svou primární funkci trvalého životního prostředí se všemi důsledky v další údržbě, případně rekonstrukci. Tím nastává vážná trhlinka v kontinuitě historického vývoje a vlastní příčinou chátrání parků v první polovině XX. století, jehož důsledky dnes těžce odstraňujeme. ~~i když~~ Zdánilivě, na venek byly parky až do druhé světové války v lesku, vysazovaly se květinové záhony, pečlivě kosil trávník a hrabaly cestičky. Nikdo si však netroufal nebo nechtěl zasahovat do porostů, které houstly, zarůstaly nálety, živé stěny ze stromů a keřů přerůstaly a postupně se rozšiřovaly choroby a škůdci, ^{Což} které k biologické a estetické hodnotě nepřispívaly.

Rovněž složitá poválečná léta v druhé polovině XX. století nebyla příznivá a mnohde se situace ještě zhoršila.

3. Historické zahrady jako předmět kulturního zájmu:

Stále stoupající životní úroveň v socialistických státech a tudíž i v naší vlasti vytvářejí podmínky pro vyšší kulturní vyžití pracujících. Jedním z jeho projevů je touha po poznání historického odkazu. Naše zámky, hrady a přrky jsou navštěvovány stále více a v některých případech dosahují čísel nad kterými je nutno se zamyslet. Pro odborníky všech profesí zde vyplývají dva hlavní úkoly. Je to jednak regulace návštěvnosti podle kapacitních možností objektu a dale přizpůsobení kompozice objektu pohledu návštěvníka.

Historické parky byly v době své vlastní funkce dimenzovány jinými parametry než tomu je při hromadné návštěvnosti. Interiéry jsou limitovány počtem účastníků ve skupině a počtem skupin podle délky prohlídky. Ostatní musí čekat venku. Parky takovou regulaci nemají a proto jsme svědky velkých devastací v některých jejich partiích. Jsou to hlavně přístupové cesty a prostory okolo objektů, kde se shromažďují čekající návštěvníci. Pro nový provoz se musí tyto části prekomponovat. ^{kaže} Mnohdy se kumulací provozu odpomůže decentralizací provozních center jako je prodej lístků-vstupenek, pohledů, občerstvení apod. Velmi pomůže také dokonalá informace, co je v okolí vlastního zámku ještě zajímavého a tam, kde provoz narůstá do katastrofálních rozměrů je nutno v budoucnu počítat s dokonalým dispečinkem. Jedním z těchto objektů je i Lednice. Návštěvnost je dnes veliká a realizací rekreační oblasti Pálava se ještě mnohonásobí. Proto kromě správně dimenzovaných přístupových cest je programován centrální dispečink, který bude mít dokonalý přehled o příjíždějících výpravách ze všech stran, kde budou podružné dispečinky, informované o celkové situaci. Tyto budou ^{kaže} informovat o čekacích dobách v objektech a možnostech tento čas účelně vyplnit se zárukou, že v určeném časovém rozpětí jim bude návštěva objektu umožněna. Předpokládáme tak využití všech kulturních a přírodních hodnot Lednicko-valtického areálu s kapacitní návštěvnosti přes 1.milion návštěvníků ročně.

Kompozice historických parků odpovídala způsobu jejich využívání. Hlavní kompoziční záměr směřoval samozřejmě k plnému estetickému uspokojení vlastních uživatelů - šlechty, která měla přísný a neměnný denní i roční společenský rytmus. Zahrada nebo park nebyl navštěvován v libovolnou denní dobu, ale čas prochazek neb. vyjížděk byl přesně naprogramován. Tvůrce pak vytvářel kompoziční podmínky pro vrcholné zážitky v programované době. Vedení průhledů, osázení okolí vodních ploch, situování architektonických a uměleckých doplňků a mnoho jiných podrob-

ností bylo cílevědomě programováno v závislosti na expozici, délce vrženého stínu, zrcadlení pro určitou a určenou hodinu. Kompozici také ulehčovala vyhraněná míra estetického vnímání a stupeň citlivosti ke kompozičním prvkům. Svou roli zde hrál také čas, který byl pro vnímání kompozice určen - délka procházky, projíždky nebo i posezení. Z toho musí při dnešní návštěvnosti v každou denní a roční dobu a při rozmanitosti stupně estetického vnímání zákonitě vzniknout potíže, které nutno překlenout. Na čestný zámecký dvůr panstvo většinou přijíždělo kočárem, v parku se procházelo nebo i jezdilo kočárem. Bezprostřední okolí zámku sloužilo obvykle posezení nebo procházkám, do vzdálenějších partií se jezdilo. Dnes návštěvníci přicházejí pěšky, až na malé výjimky, ^{sem} kde jsou dostatečné prostory čestných dvorů jako např. ve Valticích, ^{zde} jinde auta a autobusy přijíždějí na dosti vzdálená parkoviště. Pro tyto nové skutečnosti musíme ve většině historických zahrad program překomponovat, aby bylo dosaženo optimálního psychického účinku. Návštěvníka vedeme pozorností a zájmem na celé prohlídkové trase historické zahrady, aby ji vnímal jako celek, abychom u něj vyvolali představu historického období. K tomu nemusíme vždy volit konečný obraz propracovaný do všech detailů, ale někdy je účinnější dobře volený symbol nebo náznaková kompozice, kde ponecháme pracovat fantazií návštěvníka. Tak např. klima baroka nedocílíme kompaktním barokním ornamentem, ale barokními proporcemi celého prostoru včetně třeba i jen náznakových detailů. Trasu pro návštěvníky mále volit takovou, aby jsme mohli postupně zvyšovat jejich zájem a ke kompozičně náročné části je přiváděli jednoduchou úpravou. Po vrcholném zážitku, které je obvykle na prateru pravidelných zahrad nebo u vodních ploch v přírodních partiích, musíme do programu zařadit odpočinkové scenerie s převahou zelené porostů. Proto jsme také změnili do lednického prku příchod a tím jsme prodloužili přístupovou trasu, kde jsme sice vstupní prostor před jízdárnami barevně pojali ve velkých kruhových záhonech růží a letniček, ale z prostoru před kostelem jsme květinovou výzdobu odstranili, aby při přechodu sevřeným koridorem na volný parter byl vyvolán moment překvapení.

Partem u většiny objektů je nutno překomponovat k optimálnímu účinku dnešních návštěvníků, neboť byly určeny pohledům buď z terasy zámku nebo obytných místností zámku, které bývaly ponejvíce v prvním poschodí. Typické je to právě v Lednici, kde neoklasiciáni parter je kompozičně neúčinný, neboť z uzavřeného ornamentu je vidět jen malá část. Vhodnější by byl ornament otevřený rokokový nebo empírový, které jsou jednak ploché a linie se směrem k pozorovateli otevírají, ~~takže s normální výš-~~

~~ky návštěvníka - pěšce.~~ Tomuto zornému úhlu se musí také podřídit výška použitých rostlin a barevnost ornamentu. Jak vidět nelze pouze podle historické předlohy obkreslit motiv, ale v nových podmínkách jej rozvinout. Chybou v tomto smyslu bývá také trpné respektování historických podkladů, čímž se máhdy docílí falešných představ. Ve většině případech historické podklady neodpovídají vlastní realizaci, neboť průběhem se názory a móda měnily, takže málokdy bylo dílo dokončeno a dále udržováno podle nákresu v archivu. Malíři a rytci si také ornamenty a někdy dokonce i celý prostor upravovali, aby na kresbě nebo rytině byl pěkný. Příkladem, kromě jiných našich historických zahrad je Květná zahrada v Kroměříži, kde je jednak falešně pojat celý, původně klasicistní prostor, který před kolonádou postrádá výškové členění původních bosquetů, jednak rokokový ornament nemůže být rámován ani nízkými živými plůtky zimostřázu, neboť smazávají vlastní ornament a musí vrůstat do sebe. ~~Patřím~~ Velkým problémem při rekonpozici lednického parku byla skutečnost, že hlavní trasa okolo minaretu byla komponována pro projížďku kočárem. Pro chodce byla zdlouhavá a mnohde i nepochopitelná, neboť pro rychlost 20km za hodinu je nutno řadit jinak hmoty a volné plochy, než pro pěší chůzi i když dnes návštěvníci spíše běží než se procházejí. Od roku 1950 do dnešního dne provádíme ^{vytěpění} rekonpozici celého okruhu podle nového časového měřítka a do dlouhých hluchých úseků vkládáme nové atraktivní prvky biologických hodnot. Velký problém je ve skutečnosti, že zatím co nové porosty ještě nemohou plnit svou estetickou funkci, staré porosty postupně hynou, což je důsledek porušené kontinuity za minulých padesát let, neboť chybí celé prostřední věkové patro. Půvo dně jsme uvažovali o náhradní dopravě návštěvníků, ale při takovém množství to v podmínkách lednického parku není zatím možné. Pouze pro výběrovou jízdu jsou programovány trasy, které však ani nekřížují cestu pro pěší. Podobné problémy řešíme při využití celého Lednicko-valtického areálu, pro který byl vypracován plán komplexního využití do roku 1990, neboť na ploše cca 25km² je zde soustředěno na 36 architektonických památek nebo biologicko-kompozičních hodnot včetně dvou velkých zámeckých komplexů. Čelá krajina je příkladem citlivého přístupu krajiných přeměn při plném respektování optimální výtěžnosti krajiny v souladu s celospolečenským efektem. Krásná krajina je zde výsledkem cílevědomé práce všech profesí v dialektické jednotě, kde hlavním popudem byla ekonomická hodnota krajiny ve všech svých hospodářských složkách. Docíleno toho bylo vysokou kulturou práce lesníků, zemědělců, rybářů a všech ostatních složek ekonomie.

Z hlediska kulturního zájmu je možné do původní koncepce historického parku vkomponovat i části odpočinkové jako odpočivné louky, trasy cest po kterých by mohli návštěvníci procházet ať bosí např. dokonale udržované travnaté cesty a poučné kouty, kde se zase seznámí s důležitostí přírodních prvků a vegetace především. Je samozřejmé, že program záleží na kompozičním stupni a rozloze celého objektu. Naopak cesty zdraví se v historických zahradách nedoporučují, neboť nejsou s tímto programem dobré zkušenosti.

Při jakémkoliv programování je nutno program podřídit nově vytvořeným společenským podmínkám, neboť ztrnulým konzervováním akademicky stanoveného obrazu historického období bychom nemuseli docílit působivého účinku a nevyprovokovali bychom v dnešních návštěvnících představu zvoleného údobí. V tomto směru většina našich historických zahrad je návštěvníkům ještě mnoho a mnoho dlužna.

4. Historické zahrady jako rekreační prostor.

Pod pojmem rekreace zde rozumíme oddych místního obyvatelstva a to spíše pro fyzický odpočinek, neboť i kulturní zážitek je do jisté míry rekreací.

Na stupeň rekreace v historické zahradě má největší vliv charakter rekreace a charakter zahrady nebo parku. Pokud se rekreace spokojí s procházkami a odpočinkem na lavickách, pak jsou možnosti historických zahrad nevyčerpatelné. Je samozřejmé že kapacita je odvislá na velikosti objektu a také slohu. Také způsob procházek je odvislý od půdorysové dispozice i výškové gradace. Pro promenádní účely, kde návštěvník-rekreant se lépe cítí mezi více lidmi, kdy se svátečně obleče a rekreuje na vysoké kulturní úrovni, případně za doprovodu hudby, třeba jen reprodukováne, je nejvhodnější zahrada renezanční. V zahradě barokní nebo klasicistní je možno již docílit vyšší intimity a tím rozdělení na menší skupiny lidí. V přírodním prostředí můžeme rekreovat již také polosportovně nebo sportovně a tomu přizpůsobit i oblek. Při organizaci prostoru musíme uvažovat i o diferenciaci prostoru historické zahrady pro kulturní zájem a rekreaci obyvatelstva a to ne základy a příkazy ale vhodným programem prostoru. Jistě by nebylo správné, aby oddechová rekreace byla soustředěna na prohlídkovou trasu, kde by pak absolutně nestacila např. kapacita lavic ani síře cesty a naopak kdy místní občan nedostane bez dlouhého čekání koupit třeba pivo.

Historické parky i v minulosti sloužili kulturním i sportovním účelům a na to je často z řad občanů poukazováno, že když to šlo dříve pro pana hraběte nebo knížete, proč to nejde pro pracující. Problém spočívá v tom, že vlastní rekreační nebo sportovní činnost, nebo i občasná lidová zábava by podstatně rušivě nezasahovala, neboť bylo běžné, že v historických zahradách se odehrávaly velkorysé společenské akce, vždyť to bylo vlastně veliké přírodní jeviště. Také se zde skutečně budovala jeviště a hlediště a mnohdy i trvalého charakteru. A to nejenom v královských zahradách, ale i místní šlechta pokračovala v této tradici. Tak např. hrabě Václav z Hodic přetvořil celý rozsáhlý park v Rudolticích v tehdejší Slezsku pro účely masových divadelních her. Také máme příklady, že byla budována dočasná sportoviště i v pravidelných zahradách, ale druhý den po takové akci nebylo po této činnosti památka až na ušlapaný trávník, který se zotavil během týdne. Ještě v noci nastoupila armáda zahradníků, lokajů a podaných z panství, aby vše odklidili a uvedli do původního stavu. Dnes však máme z minulosti smutné zkušenosti, že až rok byly ještě patrné škody a některé se nezacelily vůbec. Není to důsledek neukáněnosti návštěvníků, ale opačným poměrem mezi diváky a pořadatelským personálem. Tisíce diváků a nikdo na úklid i když ve smlouvách bylo všechno zabezpečeno. Z těchto důvodů nelze, ani v případě dostatečné prostorové kapacity takové podniky v historických zahradách povolovat.

I z Lednice můžeme tyto obecné zkušenosti potvrdit, kdy se i tak rozlehlý park těžce hojil z devastace. V okrajových partiích jsme však povolili vybudování tenisových kurtů pohledově izolovaných vysokou zelení a dobré zkušenosti máme z tradičního přespolního běhu Okolo minaretu po cestách v parku, dovedujeme dětem z jeslí a mateřských škol pohyb po vymezených parkových loukách. Naopak zimní produkci na lyžích, sáních i bruslích v parku neradi vidíme, i když se této dětské činnosti nemůžeme úplně vyhnout.

Jak z uvedeného vyplývá, není fyzická, oddechová rekreace v historickém parku ideální a ani vlastní rekreační provoz nemůže být nikdy uspokojivý. Proto by operativní správa historických objektů měla sama vyvolávat popud, aby v místě a okolí byly zřizovány městské nebo vesnické parky a vybaveny vším, co je pro sportovní oddechovou rekreaci optimální a dokonce pracovníci a zámeční zahradníci by měli sami svou radou i technicky pomáhat tyto plány realizovat..

Při analýze tohoto problému si však musíme položit otázku, zda je v našich silách a nejenom ve finančních možnostech, udržet celý fond historických zahrad v odpovídající historické, kompoziční i biologické hodnotě. U vybraných skutečně velmi hodnotných historických zahrad zpřísnit měřítko pro údržbu i způsob současného využívání a naopak ostatním dát náplň v souladu s potřebami současné a hlavně budoucí společnosti a prohlásit je za krajinnou zeleň, městskou zeleň, školní zeleň apod. na kterou se dnes stejně vztahují zákony o její ochraně. Klasifikace by však musela být provedena velmi pečlivě a pro takové objekty, které by se z fondu historických zahrad odepsaly by byl vydán samostatný statut, který by nový uživatel nebo operativní správce musel striktně dodržovat. I zde by byla nutná metodická dohlídka.

5. Potřeby rozvinuté socialistické společnosti v oblasti h i s t o r i c k ý c h z a h r a d .

Stále se rozvíjející socialistická společnost a zvyšování materiální základny obyvatel vytváří podmínky k její kvalitativní přeměně. V období vědecko-technické revoluce, hlavně v jejím druhém stupni, kdy věda bude mít rozhodující vliv na další rozvoj společnosti a vytvoří podmínky k vyšší morální struktuře s důsledkem v citové oblasti zvýšením schopnosti vnímání estetického prožitku a tudíž budou lidé vyhledávat kompozičně vyvážené prostředí s bohatými přírodními prvky. Přírodní prostředí, ale ne pouze příroda jako taková, to znamená s prvky na určitém civilizačním a tím i ^{uměleckém} technickém stupni, kde najde všechny podmínky svého fyzického i psychického vyžití podle svých představ. Netvrdím, že těmto představám odpovídají historické zahrady, ale je zde mnoho prvků, hlavně v oblasti kompoziční a biologické, které mohou při správném vyhodnocení, sloužit jako vzor dialekticky pojaté životní prostředí, samozřejmě pro jiné v dnešním pojmu sociálně nespravedlivou společnost.

Na základě uvedených rozborů je zřejmé, že historické zahrady jsou nejenom dnes důležitou složkou životního prostředí, ale i v budoucnu bude jejich význam jako studnice poznání a poučení stoupat.

Historické zahrady nemusíme obdivovat jako nějaké zboží, které není v současné době k dostání, nesmíme však ani ^{zane}zatrácovat, ^{hlav}že byly vytvořeny a sloužily jiné, nám cizí a nepřátelské společnosti - ale musíme je s t u d o v a t, musíme se v nich učit, abychom i my na

šim potomkům zanechali nejenom tyto objekty, ale vytvořili vlastní kulturní hodnoty v celém rozsahu životního prostředí. Všude tam, kde člověk žije a pracuje by měly vzniknout sadovnické úpravy, kde by funkce rozvinuté socialistické společnosti se odrážela ve vnějším výrazu - v krásné formě.

6. Restituce porostů jako předpoklad další existence historických zahrad.

Historickou zahradu netvoří ani schodiště, sochy, pavilony a jiné architektonické doplňky ale zeleň ve své široké podstatě, i když např. v zahradách renezančních, barokních, klasicistních a pod. je jich velmi mnoho. Odstraňme však veškerou zeleň a vznikne rozpačité lapidárium.

Protože problémy restituce vegetace, hlavně vysokých stromových porostů je nejsložitější, málokdo přistupuje k tomuto úkolu jako primernímu. Prvním rekonstrukčním počinem bývají opravy architektonických a uměleckých doplňků a na vegetaci mnohdy již nezbývá síla, nebo také chuti. Vždyť výsledky restituce porostů se dostávají až za dlouhý čas a mnohý z nás se konečného obrazu ani nedožije. V Lednici jsme začali stímto programem ihned po skončení druhé světové války a ještě dnes výsledky nejsou evidentní. Naopak se zda, že někde se i kompozice dosadbami a vegetačními úpravami zhoršila. To však nesmí sadovníka odradit, neboť ten vždy vytváří svá díla až pro své vnuky a pravnuky.

V pravidelných zahradách je největší problém údržba přestárlych živých plotů. U vegetace přijde jednou doba, kdy přirozený pokles větví je větší než činí každoroční přírůstek letorostů, které se mohou odstříhovat. Tím se živý plot nebo stěna rozšiřuje a přerůstá do cest. Dříve se větve v porostu stahovaly drátem, ale to se může dělat jen dočasně. Nejvhodnější je totální zmlazení, které nejlepším způsobem k vypěstování nového živého plotu nebo stěny, ale 5 - 7 let nemá kompozice svou hodnotu. Za soukromého majitele k takovému postupu obvykle nepřicházelo, poněvadž přestárle partie byly celé obměňovány podle nastávající módy, nebo zahrady byly rekontruovány při nástupu nového majorátního pána. Horší situace nastává, když v kompozici nám uhyne význačný strom, který zajišťuje zřejmou rovnováhu obrazu. Pak nezvývá než odstranit i druhého kompozičního partnera, nebo rovnováhu zajistit zájmově stejně hodnotným kompozičním prvkem. Obnova rychle rostoucích keřů je jednoduchá, neboť nezaujímají takovou prostorovou hodnotu a není podstatně narušen vžitý obraz, který je mnohdy důležitější ^{než} slohová čistota partie.

Druhou možností je vykloučení přestárlych živých stěn nebo plotů a výsadbu mla-

dých sazenic provedeme do rekultivované půdy. Pokud to půdorysová dispozice a celkový prostor umožňuje, doporučuje se aby se i motiv v závislosti na slohu změnil a mladé rostliny se dostaly do jiných míst, než byly vykloučené. Používá se to hlavně tehdy, kdy nelze úplně vyměnit půdu v hlubokých rigolech. Podobně postupujeme i při obnově různě ven apod.

Přírodně krajinářské partie by měly být ve svých proporcích věčné, neboť charakter je určován ne půdorysovou dispozicí, ale proporcemi prostoru. Hlavně poměr světla a stínu a poměr jehličin k lišhácům, stejně jako poměr velkých ploch k malým a velkých hmot až k solitéram jsou určující faktory. To však vyžaduje ^{aly} se se provádí ^{ly} stálá pečlivá údržba porostů s permanentní modelací, při které musíme vykloučit i některé zdravé stromy, aby se jednak ostatní mohly lépe vyvíjet a nebo abychom vytvořily místo pro nové výsadby, které zaujmou střední a vysoké patro v budoucnosti. Louky a porosty se tak postupně vyměňují místo, aniž by to vyžadovalo hlubokých zásahů do porostů. Zanedbá-li se také možnost, nezbyvá nám nic jiného než hlubší zásah do porostů - jednorázová nebo dlouhodobá restituce. V každém případě však musí být plánována a studována v celém kontextu a s dokonalou znalostí estetické a biologické hodnoty porostů v celém parku nebo části, které bude upravována. Vlastní modelaci porostů musí tedy předcházet lokalizace, identifikace a inventarizace porostů, kdy na základě barevně nebo graficky vyjádřených výsledků analýzy ^oprůběžné bodovacím systémem, vyplývá struktura nové kompozice přírodní partie, která se konfrontuje se zvoleným psychologickým programem estetické působivosti.

Stejně trávníky mohou být při dobrém založení a pečlivé údržbě věčné a mohou úspěšně plnit své estetické, biologické a hygienické poslání.

Vegetace je nejcenější složkou historických parků a proto bychom neměli šetřit námahy, udržovat je v optimálním biologickém vztahu s vědomím, že je to práce namáhavá, dlouhodobá, povětšinou anonymní, někdy až nepopulární, neboť sadovník nemůže být sentimentálním ochráncem přírody, ale s profesionální realitou tvůrcem kultivované krajiny.